

*др Слободан Перовић,
редовни професор Правног факултета у Београду*

ИНТЕГРИТЕТ ЛИЧНОСТИ У НАУЧНОМ ОПУСУ ПРОФЕСОРА ДР СТЕВАНА ВРАЧАРА (1)

*Поштоване колеге, поштоваоци права као науке о добром и
правичном, љубитељи знамените речи овог нашег Семинара*

Ова зборница права, која збор правнички купи већ 153 године, окупила нас је и вечерас. Публикована реч знаменитог професора Правног факултета Стевана Врачара, довољна је била да се нађемо овде у овом одабраном броју, у овој колевци правничке мисли.

Књига професора Врачара штампана је под насловом "Преиспитивања правне методологије", али нека ми дозволи колега Врачар да ову књигу назовем преиспитивањем права.

Већ сама реч "преиспитивање", као неки путоказ, упућује нас на стазу која је обележена науком и научном мисли. Тамо где нема преиспитивања, тамо нема ни науке. Тако где преиспитивање престаје, настаје догма и отварају се простори корова права, а престаје океан права.

То је једно охрабрење и прва констатација коју читалац стекне већ после прве речи када ову књигу узме у руке.

Дозволите да на почетку поменем још једну ствар, додуше малу, али која нам такође говори да је у питању дело дубоке научне аргументације. Наиме, ову књигу нису објавила велика медијска звона, како то она обично чине када неку "сламку" треба да подигну "међу вихорове". Рекао бих да је то већ добар знак да се ради о доброј књизи.

Када сам прочитао ову књигу, питао сам се да ли је она уцбеник права или је то књига зборник правничких и филозофских текстова, да ли је она нека врста монографије или зборника есеја.

Допустите ми, дакле, да учиним то питање на које ћу покушати да одговорим у овој краткој речи.

Мислим да је књига од свега тога, али у једној научној синтези. Боље је рећи да књига представља научни и морални *curriculum vitae* нашег професора Стевана Врачара. Она репрезентује збирку његових текстова који су објављени током неких тридесет година у другој половини овог нашег века. Они су сада окупљени на једном месту у коме питање преиспитивања права живи у вечитој младости.

(1) Усмена реч.

Нека ми буде допуштено да истакнем само нека својства ове збирне књиге.

Пре свега, она је успела да једно мноштво, један колорит који на први поглед може изгледати као хетероген, претвори у једну целину, потпуност, целокупност.

Тако, са становишта организације мисли, ова књига се може читати од почетка, средине или од краја. Могу се читати поједини списи (расправе и чланци), али и они делови књиге у којима су задобили одговарајуће место. Најбоље је, разуме се, прочитати је у целини, јер ћемо онда добити целовиту слику. И зато препоручујем да се прочита у целини. Али, ништа не смета и када се баца поглед на само део њен.

С друге стране, овај научни животопис нашега аутора, открива нам једну моралну страну и један морални интегритет. Открива нам једну парадигму како треба онај који се науком бави, да живи и да ради и да ствара свој *opus mirabile*.

Колега Врачар је све своје текстове за последњих тридесет и више година извео и изнео сада у јавност, како рекосмо, на један скупни начин, али тако да ништа није дописано, али ништа није ни избрисано. Његова мисао је остала чиста и јасна, без потребе да се временом допуњава оним што тренутно одговара разним "власницима времена", а што не може да издржи пробу живота.

Пита се, ко то све данас може и ко има ту научну и моралну храброст да стане иза сваке своје речи објављене у прошлости, како је то учинио професор Врачар са овом својом књигом. Мислим да није велики број оних који би то могли да учине, а да истовремено не открију себе пред истином која се овде зове "страх живота каља образ често". Морална личност професора Врачара је тим и већа, јер то нису у стању да учине чак и неки од његових професора од којих је Врачар право учио у периоду свог научног детињства.

И отуда, та књига представља нам аутора у интегритету моралном, научном, филозофском, педагошком, политичком, људском. Само такав интегритет личности могао је да надживи сву неправду која му је причињена на овом факултету и око њега. Неправду која га је читаву деценију одвојила од факултетске наставе и то у најбољим професорским годинама. За наше потомке нека остане питање, ко је више тиме изгубио, ми или наш колега Врачар. И зато, вечерас о томе нећу више да говорим.

Што се тиче садржинског оквира ове књиге, њен аутор је сва питања означио у три поглавља и то путем извесних фигура односно метафора. Прво поглавље носи назив "Клица" или можда темељ једног будућег истраживања. Друго су "Плодови" или можда једна државно-правна теорија и треће поглавље, са ознаком "Растиње", или можда неодређеност права и сва колебања која ту стоје. Дакле, клица, плодови и растиње, али увек са тим неопходним "можда", јер ако тога нема, онда ето нам догме да замени науку као "организовану сумњу".

Први део књиге, назван клицом, представља прве али и основне идеје нашег аутора које је он изложио у својој докторској дисертацији још раних шездесетих година, као и на приступном предавању на овом факултету, када је био изабран у доцентско звање.

Многи од нас који смо прошли тај исти факултетски пут, некако смо ту нашу дисертацију можда и заборавили као неку врсту домаћег задатка, а колега Врачар је остао ту, на том свом питању, и на тој својој животној дисертацији. Он је ту поставио темеље свог будућег истраживања које ће доцније уродити плодовима, а плодови се огледају у његовој теорији државноправног поретка која државу и право види у једној органској целини, види је у једној симбиози и ако игде та реч има места, онда јој је место овде у теорији професора права Стевана Врачара.

Али, и после тих добијених плодова, наш аутор ниједног момента није абдицирао из места своје изворне вокације. И поред тога што је створио једну теорију, код њега је увек остала она брижљивост и научна савесност која се изражава речима "можда је тако, а можда и није". При томе, све то са потребном дозом научног оптимизма, али, ако тако могу да кажем, и са неопходним научним песимизмом, тачније, научним опрезом.

Другим речима, професор Врачар ће нас у једном делу своје књиге упознати и са његовим закључком да је право једна велика непознаница и да право све друго може бити али само не скуп важећих правних прописа који су разасути по читавом пољу једног законодавства. Ово је због тога што такви прописи често имају судбину неког месечевог сјаја, данас је ту, а сутра га нема.

Аутор ове књиге нам је показао да је право много дубљи и много сложенији друштвени феномен у поређењу са неким важећим правним прописом, преко кога се тај феномен, такође, испољава. Право је, дакле, и филозофија, и морал, и политика, и обичај, и правичност, право је култура. И то је оно чиме наш колега Врачар заокружује свој научни опус представљен овом књигом.

У хипотези права као културног чина, право постаје све мање насиље, а све више сагласје. То су простори владавине права као културне појаве помоћу које се остварује правда као "стожерна врлина", комутативна и дистрибутивна, у смислу старогрчке филозофије.

Остварење таквог права, дакле, права чији је смисао да служи правди, отежано је у нашим условима постојањем многих препрека. Поменућу само две такве препреке.

Прву, видим у потреби преображаја нашег права, од права као насиља оличеног у вољи и самовољи владајуће класе, ка праву као извору легитимитета и легалитета. Један преображај који, дакле, наше право треба да врати универзалним вредностима цивилизације права која се од антике до данас развија и регенерише у плуралитету идеја школе природног права, где рационални правац ове школе према коме право треба засновати на ауторитету ума, има особито и значајно место.

Тај преображај не може бити ствар тренутка, нити ствар само једне генерације правника. Реч је о једном процесу који треба да створи такву правну свест како код оних који право стварају тако и код оних који га примењују и изучавају, свест која ће нас ослободити опсесије октроисаног права, карактеристичног за једну другу школу, названу школом социјалистичког права, којој смо ревностно припадали у свом полувековном трајању.

У том погледу и на том испиту, ова књига нам може помоћи не само ширином свог обухвата, већ пре свега, отвореношћу питања и преиспитивањем права, чиме се свака догма уклања са позорнице права, као антипод научне визије права.

Друга препрека на том испиту нашег правничког знања, свести и снаге, јесте садашња изопштеност нашег правничког пука из универзума права. Робинзонски пут на коме смо се нашли не обећава бржи преображај нашег права. Наћи се на том усамљеничком путу, значи, између осталог, изложити се опасности судбине хроста коме лишће опада или врта у коме воде нема. Узроке оваквог стања треба препустити анализи и синтези научних констатација и зато овом приликом и на овом нашем вечерашњем скупу, о томе нећу говорити.

Хоћу, дакле, само да пођем од факта да смо данас лишени употребе свих мостова који спајају различите културе, а ти мостови су неопходни свакој науци, па и нашој. Нема живота права у његовој изолованости. Ослободити се бедема изолованости, за правнички свет значи предузимање таквих личних опуса, као што је ова књига професора Врачара, који ће нас силом факта извести из локалитета који не сме остати наша судбина.

У том смислу, свесрдно препоручујем ову књигу са жељом да она буде подстрек у начину ослобађања од бројних препрека на путу права ка правди.